

Тетяна Сорока
(Ізмаїл, Україна)

ДЕКОМПРЕСІЯ ЯК ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ СПОСІБ ВІДТВОРЕННЯ СЕМАНТИКИ СИНТАКСИЧНИХ СТРУКТУР АНГЛОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ

Сучасний стан розвитку перекладознавства зумовлений загальною тенденцією наукових досліджень до аналізу можливостей адекватного відтворення у художньому перекладі розмаїття лінгвокультурних пресупозицій мегаобразу оригіналу.

Відомо, що мова визначається першоелементом будь-якого художнього твору, тому врахування лінгвістичних аспектів його організації потребує структурно-синтаксичного розгляду внутрішньотекстових елементів для розробки певних способів уведення англійського художнього слова в україномовний світ. Внаслідок цього, постають важливі питання щодо збереження естетичної цінності твору в перекладі, його художньої цілісності та врахування різноманітних екстралінгвістичних чинників. При вирішенні цих перекладацьких завдань доцільно застосовувати комплексний підхід, в якому синтезується специфіка «горизонтального» контексту, що відображає лінгвістичні особливості вживання синтаксичних структур у мові, та «вертикального» контексту, який залежить від культурного тезаурусу письменника і включає культурно-історичні, соціальні, політичні факти, різні реалії даної країни й епохи, загальний історико-філологічний фон.

Смисл художнього мікротексту складається з експліцитної (безпосередньо вираженої) та імпліцитної (не вираженої в поверховій структурі) частин. При перекладі певні фрагменти експліцитного смислу оригіналу можуть переходити в імпліцитну частину тексту перекладу і, навпаки, певні фрагменти імпліцитного смислу можуть знаходити в тексті перекладу вираження на поверхні. Тому, як зазначає В.І. Карабан, коли йдеться про додавання як лексико-синтаксичну трансформацію, мають на увазі експліцитне вираження частини імпліцитного смислу оригіналу в тексті перекладу [2, с. 308-309]. Це, перш за все, безпосередньо стосується текста першотвору, насиченість якого інформацією етнокультурного характеру потребує відтворення у перекладі експресії, символіки оригінального образу. Беручи до уваги зазначені обставини, перекладачі часто додатково створюють певне контекстуальне оточення, яке компенсує конотативну семантику відповідної синтаксичної структури вихідної мови. Наприклад: «If he remembered anything, it was the dainty capriciousness with which the gold-haired, dark eyed, girl had treated him» [18, с. 75] – «Коли він і пам'ятав що-небудь, то хіба тільки витончену примхливу грацію, з якою золотокоса темноока дівчина поводитися з ним» [7, с. 67].

В.В. Мірошниченко вважає, що лінійне розширення тексту в перекладі слугує для розкриття значення смислових елементів тексту мови оригіналу, які не мають відповідників у мові перекладу, а також для експлікації формально невиражених елементів смислу, що викликано умовами контексту перекладу і семантико-стилістичними відмінностями мови оригіналу і мови перекладу [4, с. 79].

Для позначення явища кількісних змін лексико-синтаксичного рівня у напрямку збільшення текстового обсягу, що зумовлюється необхідністю заповнення лакун неспоріднених мов, у вітчизняному перекладознавстві був запроваджений термін «декомпресія» і, відповідно, проводились дослідження [1, с. 294-310; 3, с. 79-85].

Актуальність статті зумовлена відсутністю структурно-синтаксичної декомпресемної таксономії залежно від лінійного (лінгвістичного) та вертикального (екстралінгвістичного) контекстів, що спонукає до розгляду різновидів декомпресії синтаксичних конструкцій і встановлення параметрів їх відповідностей в англо-українському перекладі.

Об'єктом статті є лінгвістичне обґрунтування феномену декомпресії як перекладацького способу збільшення обсягу речення цільової мови у порівнянні з обсягом речення мови оригіналу.

Предметом дослідження стали декомпресивні стратегії, які впливають на відтворення семантики синтаксичних структур у цільових художньо-дискурсивних текстах.

Враховуючи особливості композиційної організації художнього мовлення, перекладачеві принципово важливо робити акцент не стільки на відбір тих чи інших мовних засобів, скільки на їх використання у перекладі з метою прагматичного висвітлення дійсності і, насамперед, досягнення комунікативної адекватності. Наприклад: *Speaking as Watson, I want to know your methods, Miss Marple* [16, с. 133] – *Говорячи словами конандойлівського доктора Ватсона, я хочу знати ваш метод, міс Марпл* [10, с. 235].

Як відомо, англійська та українська мови є прикладами двох різних структурних типів мов – аналітичної та синтетичної. Тому розбіжності в будові цих мов спричиняють різні граматичні труднощі перекладу, що пов'язані з відсутністю в українській мові, наприклад, конструкцій з каузативною семантикою або логічною емфазою, абсолютних зворотів. Переклад таких конструкцій вимагає пошуку інших відповідників та застосування декомпресії тексту цільової мови.

З точки зору перекладу, особливо цікавим стає розгляд специфіки відтворення англійських каузативних конструкцій, характеристикою яких є дієслова з експресивно-емоційною спонукальною семантикою, наприклад, *implore, embolden, entreat* тощо. Слід зазначити, що в цьому випадку, каузативні конструкції в художньому перекладі можуть декомпресовуватись:

а) підрядними з'ясувальними реченнями у складі складнопідрядних речень: «Ernie wouldn't let us nominate him» [21, с. 57]. – «Ерні не схотів, щоб ми його висували» [13, с. 49];

б) зворотами, які відтворюються реченнями з більшим ступенем вербалізації та особливим лексичним забарвленням: We made George work, now we had got him [19, с. 94]. – Запопавши його в свої руки, ми, певна річ, примусили Джорджа працювати [8, с. 86].

Функціональний принцип передачі граматичних форм і синтаксичних конструкцій, як зазначає Я.І. Рецкер, з особливою наочністю проявляється у перекладі абсолютних конструкцій як структур, що не мають постійних формальних відповідників у мові перекладу [5, с. 104]. У загальному складі абсолютних конструкцій з дієприкметником І слід виділити окремий підтип – інтерпозитивні абсолютні звороти, що вживаються, головним чином, у функції уточнення, пояснюючи ситуацію, представлену в головному реченні, а в перекладі художніх текстів можуть відтворюватися поширеним підрядним реченням: How could he be, with Isabel pouring it into one ear by word of mouth, and dear Mamma – unexpected but welcome ally – into the other by letter [14, с. 63]. – Та й як він міг лишатися глухим, коли Ізабелла вливала йому це в одне вухо усно, а люба матінка – несподівана, але жадана її союзниця – в друге вухо своїми листами [12, с. 74].

Для комунікативно-логічного виділення певних членів речень в англійській мові можуть бути застосовані синтаксичні конструкції логічної емпізи, що починаються з «It/This is (not)...that (how, why, etc.)»: It is not without melancholy that I wander among my recollections of the world of letters in London [20, с. 13]. – Тепер мене огортає сум, коли вертаюся у спогадах у той літературний Лондон, куди мене, бентежного й поривного, вводили вперше [11, с. 28].

Переклад контекстуального фрагменту іноді відзначається використанням додаткових лексичних засобів при відтворенні семантики синтаксичних конструкцій логічної емпізи. Це пов'язано з індивідуально-авторським додаванням протиставлення, що взагалі призводить до декомпресії мовного матеріалу художнього мікротексту. Наприклад: «You said it was mademoiselle you would take to the moon?» [15, с. 266]. – «Ви ж казали, що візьмете на місяць не фею, а мадемуазель?» [16, с. 381].

Оскільки мова невіддільна від культури даного народу, то культурні відмінності відображаються в ньому у вигляді національно-специфічного компоненту, який присутній імпліцитно в усій масі фонових знань етнічної спільноти в площині вертикального контексту. Так, запозичений з британської мовної традиції концепт «Джентльмен» при перекладі декомпресується у складі синтаксичної структури через семантизацію асоціативного детермінативу, що репрезентує його у картині світу британців. Для українського реципієнта джентльмен – це константа високої культури, для англійців – ще й

високий соціальний статус. «You say there was a gentleman in the pew... This gentleman was not one of our wife's friends?» «No, no; I call him a gentleman by courtesy, but he was quite a common-looking person» [17, с. 236]. – «Ви кажете, що на лавці сидів якийсь джентльмен... Цей джентльмен не належав до знайомих вашої дружини?» «Ні, ні; я назвав його джентльменом тільки з увічливості, бо він мав вигляд людини низького звання» [9, с. 265].

До складу культурно-маркованих знаків британської топоніміки належали відомі й популярні курортні міста, наприклад, Бат й Ярмут: «I shall have to go to Bath». «Bath! said Nicholas. There's nothing like Yarmouth. Now, when I go there I sleep...» [18, с. 38-39]. – «Треба їхати в Бат. – Бат! – сказав Ніколас. Краще за Ярмут місця немає. Коли я буваю там, то принаймні чудово сплю...» [7, с. 33].

Отже, проаналізовані приклади ілюстративного матеріалу підтверджують той факт, що наявність в них явища декомпресії, як перекладацького способу горизонтального або вертикального розширення семантики синтаксичної структури вихідної мови зумовлюється необхідністю заповнення лакун (лексико-семантичних, синтаксичних, етнокультурних) неспоріднених мов, оскільки адекватний переклад завжди є більш об'ємним, ніж оригінал. У художньому контексті з урахуванням прагматичності висловлювання синтаксична структура може бути декомпресованою завдяки стратегічній спрямованості на активізацію певного атрибуту в межах закону мовного збільшення.

Перспективним, на нашу думку, є вивчення принципів лінійного (або вертикального) текстового розширення (декомпресії) та звуження (компресії) для виведення теоретичних і прагматичних принципів появи та використання зазначених феноменів в англо-українському перекладі.

Література:

1. Карабан В.І. Переклад з української мови на англійську / В.І. Карабан, Дж. Мейс. – Вінниця: Нова книга, 2003. – 608 с.
2. Карабан В.І. Переклад англійської наукової та технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми: [посібник для вузів] / В.І. Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2002. – 562 с.
3. Мирошніченко В.В. Декомпрессия при переводе художественного текста / В.В. Мирошніченко // Теорія і практика перекладу. – К.: Вища школа, 1981. – Вип. 6. – С. 79-85.
4. Мирошніченко В.В. Авторська концепція художнього твору: онтогенез і експансія (на матеріалі англійської і французької україніки) / В.В. Мирошніченко. – Запоріжжя: ЗДУ, 2003. – 283 с.

5. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика / Я.И. Рецкер. – М.: Международные отношения, 1974. – 216 с.
6. Бронте Ш. Джейн Эйр: Пер. з англ. – К.: Основи, 1999. – 652 с.
7. Голсуорсі Дж. Сага про Форсайтів: Власник; В зашморгу; Здаємо в оренду: Романи / пер. з англ. О. Тереха; передм. А. Іллічевського. – К.: Дніпро, 1988. – 847 с.
8. Джером К. Джером. Троє в одному човні (як не рахувати собаки). Оповідання: пер. з англ. – К.: Основи, 2003. – 370 с.
9. Дойль А. Конан. Пригоди Шерлока Холмса / пер. з англ. М. Дмитренка. – К.: Школа, 2002. – 282 с.
10. Крісті А. На кого вкаже палець. – К.: Знання, 1992. – 240 с.
11. Моем С. Місяць і мідяки. На жалі бритви: Романи: пер. з англ. – К.: Дніпро, 1989. – 574 с.
12. Олдінгтон Р. Смерть героя: пер. з англ. – К.: Дніпро, 1988. – 341 с.
13. Селінджер Дж.-Д. Над прірвою у житті: повісті, оповідання: пер. з англ. – К.: Молодь, 1984. – 272 с.
14. Aldington R. Death of a Hero: A novel. – Moscow: Vysšaja Skola, 1985. – 350 p.
15. Brontë Ch. Jane Eyre. – London: Penguin Books, 1994. – 447 p.
16. Christie A. Puzzles. – М.: Vysšaja Škola, 1983. – 168 p.
17. Doyle, Arthur Conan. The Adventures of Sherlock Holmes. – N. Y.: Berkley Medalion Books, 1999. – 304 p.
18. Galsworthy, J. The Man of Property / The Forsyte Saga. – Moscow: Progress publishers, 1975. – 383 p.
19. Jerome K. Jerome. Three Men in a Boat (To Say Nothing of the Dog). – Moscow: Foreign Languages Publishing House, 1959. – 228 p.
20. Maugham W.S. The Moon And The Sixpence. – N.Y, etc.: Penguin Books, 1991. – 217 p.
21. Salinger J.D. The Catcher In The Rye. – Harmondsworth: Penguin Books, 1985. – 215 p.

Лариса Ткаченко
(Ізмаїл, Україна)

WAYS OF DEVELOPING ORAL SPEECH AT HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

There are a lot of devices nowadays helping to develop and improve oral speech of the students at higher educational establishments. No doubt, poetry can help teachers not only to teach